

ІМ'Я, ВАРТЕ ПОШАНИ

Про людину, яка творчо відноситься до своєї справи, прагне добитися результативності в своїй роботі, працює уміло, на совість, кажуть, що вона має талант від Бога. Такою була Емма Степанівна Чеховська.

Народилася Емма Степанівна 28 липня 1928 року в селі Черново Слуцького району Мінської області (Білорусь) в родині службовця.

Е. С. Чеховська - вчений, селекціонер, автор цінних сортів жита і вівса.

В 1931 році сім'я переїхала на постійне проживання в Московську область. Закінчивши середню школу в 1945 р., Емма Степанівна поступила до Тимірязівської сільськогосподарської Академії, яку закінчила в 1950 р. З ранніх років Емма Степанівна виявляла велику любов до сільського господарства, особливо захоплює її рослинництво. Причому з усіх культур, за її власними розповідями, більш за все їй подобалося жито. Мабуть тому, що в тих краях, де вона родилася, основною культурою було жито. Вона дитиною, пасучи худобу, спостерігала невеликі ділянки жита, на яких росли тоненькі колосочки і давали мізерні врожаї зерна.

Після закінчення Академії, отримавши направлення на Верхняцьку дослідно-селекційну стан-

цію, вона вирішила присвятити свою роботу створенню нових, більш урожайних сортів озимого жита.

Емма Степанівна - людина віддана своїй справі, селекціонер з невичерпною ініціативою. Дуже цінною і характерною рисою її роботи було новаторство і невичерпний ентузіазм.

Діяльність Емми Степанівни відзначалася високою плодо-

твориїстію. За порівняно короткий строк нею було створено 5 сортів озимого жита і з її участю і під її керівництвом 2 сорти вівса.

Це була надзвичайно чуйна, працьовита, з феноменальною пам'яттю людина. Виступаючи на наукових нарадах чи з лекціями, вона завжди говорила без конспектів. Її виступи були змістовними, цікавими і сприймалися присутніми з великою зацікавленістю. Часто Емма Степанівна закінчувала їх словами із пісні на честь її любимої культури "Ой ты, рожь, хорошо поешь"...

Прийшовши на посаду молодшого наукового співробітника з селекції озимого жита, Е. С. Чехівська з самого початку відмітила, що методика, за якою створюється вихідний матеріал для умов Лісостепу, не виправдовує себе. Створювані сорти не проявляли достовірної переваги над стандартом. Всі вони переопилялися і втрачали морфологічну і біологічну індивідуальність.

З 1956 року Е. С. Чехівська широко розпочала впроваджувати просторову ізоляцію, спочатку для декількох груп, а потім для всього селекційного матеріалу. Залежно від цінності матеріалів відстань між ділянками була від 50 метрів до декількох кілометрів.

В умовах максимальної ізоляції вивчалися диплоїдні і тетраплоїдні форми жига.

Основним методом гібридизації було прийнято вільно-обмежене запилення кастрованих колосків, яке забезпечувало найбільш високий процент зав'язування зерен. При такій методиці особливе місце Е. С. Чехівська відводила браковці селекційного матеріалу до цвітіння, яка дозволяла регулювати запилення. Суть таких браковок заключалася у видаленні із посіву окремих ділянок і рослин, які мали відхилення від бажаного типу.

Такі браковки складали по роках від 50 до 60 %. Нова методика дала можливість одержати різноманітний селекційний матеріал, із якого були створені два сорти жита - Верхняцьке 32 (1976 р.) та Нива (1981р.).

Максимальна площа під посівами сортів у виробництві була у 1989 році і становила 120,3 тис./га. Сорт Верхняцьке 32 з 1992 р. і до цього часу є національним стандартом у Держвипробуванні нових сортів.

Крім диплоїдного жита, з 1960 року Е. С. Чехівська розпочала роботу з тетраплоїдними формами, які одержала із ВІР. В результаті роботи з тетрагілоїдами були створені сорти Верхняцьке тетрагілоїдне та Черкашанка.

У більшості випадків тетраплоїдні сорти за зимостійкістю, стійкістю до снігової плісняви, озерненністю колоса та продуктивністю уступали районуваним диплоїдним сортам жита внаслідок переzapилення між собою.

Було прийнято рішення винести цей матеріал в максимальні умови ізоляції і продовжити відбори на загальну продуктивність, зимостійкість, стійкість до хвороб.

У 1961 році Е. С. Чехівською була розпочата робота з вивчення цитоплазматичної чоловічої стерильності в озимого жита. При ньому було виявлено, що чоловіча стерильність у житі являється досить розповсюдженим і рослини з ЦЧС зустрічаються як у гібридних матеріалах, так і в сформованих сортах. Із вивчених матеріалів джерелом ЦЧС найбільш цінним виявився зразок з Азербайджану (к-9631), який і послужив основою для роботи з ЦЧС на Верхняцькій дослідно-селекційній станції.

Використання ЦЧС при створенні нових сортів і гібридів озимого жита давало можливість створювати сорти з використанням гетерозису. Гетерозис відкривав великі можливості збільшення врожайності озимого жита - культури, яка займала друге місце після пшениці в хлібному балансі країни, особливо в північних районах.

Здійснювалася мрія Е. С. Чехівської про більш вагомий колос, а в результаті, про високу врожайність її улюбленої культури - озимого жита. Але трагічна смерть Е. С. Чехівської в 1980 році в розквіті сил і таланту перервала роботу талановитого вченого-селекціонера.

Згадуючи історичний шлях Верхняцької дослідно-селекційної станції, люди ще довго будуть пам'ятати скромну, трудолюбну, талановиту людину.

УДК 631.531.12:633.1

Л. В. Лисенко

НАСІННИЦТВО ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Насінництво повинно швидко поширювати нові, більш продуктивні сорти у виробництво, оберігати їх від механічного та біологічного засмічення. Організація насінництва на науковій основі є важливим фактором підвищення врожайності зернових культур.